

Тема: Система бібліотечних каталогів та картотек, їх цільове призначення

Мета: з'ясувати, що таке каталоги та картотеки, їх роль у бібліотеках, необхідність уміння користуватися ними.

Каталоги й картотеки —
Гордість це бібліотеки.
Ви із ними подружіться —
Це в житті вам знадобиться!

Хід заняття

I. Організаційний момент

II. Основний зміст заняття

Головна думка епіграфа розкриває мету заняття, а саме: з'ясувати, що таке каталоги та картотеки, їх роль у бібліотеках, необхідність уміння користуватися ними. З теми випливає ключове запитання: чому виникла необхідність складання каталогів у бібліотеках? Щоб відповісти на нього, згадаємо, який шлях пройшла книжка від стародавніх часів до сучасності.

1. Захист учнівських проєктів.

I група. «Кам'яна» книга

Помандруємо через мільйони років у минуле, коли з'явилися перші люди на землі. Жили вони великими колективами, бо самому вижити в ті часи було важко. Але з часом людина розвивалася, набувала певного досвіду життя. Виникла потреба записувати, передавати своїм нащадкам накопичений досвід, знання. Тож сторінками найдавніших книжок ставали каміння, стіни печер.

Гострим предметом, а згодом різнокольоровою глиною на стінах своєї печери людина малює малюнки: зображення тварин, на яких вона полює, сцени із життя свого племені... Перші малюнки

стародавніх людей науковці назвали «кам'яною книжкою». Із цієї книжки ми, сучасні люди, дізналися, якими були наші предки і як вони жили.

II група. «Глиняна» книга

Люди, які жили на берегах річок Тигру і Євфрату (Межиріччя, друга назва Месопотамія), використовували як матеріал для письма глину.

Із м'якої глини робили прямокутні плиточки — глиняні таблиці, загостреними паличками на них видавлювали знаки, схожі на трикутні клини (цей тип письма одержав назву «клинопис»). Плиточки сушили й обпалювали на вогні в печі. Одержували пласкі цеглинки-сторінки книжки. Таким чином створювалася глиняна книжка.

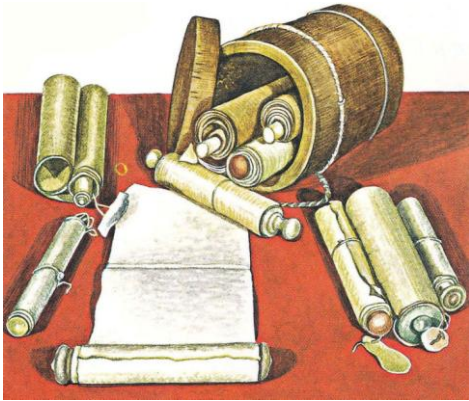
III група. Папірус

У далекій Африці, на берегах річок простягнулися нескінченні зарості болотяної рослини — папірису. Гладеньке, без листя стебло піднімалося заввишки до чотирьох метрів. Той папірус люди використовували на будівництві. Якось один чоловік лагодив хату. Розрізав стебло папірису, витяг волокнисту серцевину, поклав на сонці. Через деякий час він спостеріг, що волокна перетворилися на сухі вузьенькі стрічки.

Ще більше чоловік здивувався, побачивши, що стрічки добре вбирають фарбу. Отже, на папірусі можна писати. Стебло папірису обчищали від тонкої кори, під корою була рихла, пориста серцевина, її розрізали на тонкі довгі пластинки, складали і склеювали. Вологі листи пресували, а потім відполіровували різними ракушками. Листи із папірису були крихкі, на згинах швидко ламалися, тому окремі листи склеювали і скручували в сувій. Таким чином книжка отримала назву книжка-сувій із папірису.

IV група. Книжки-сувої із пергаменту

Книжки-сувої робили також і з пергаменту — тонкої козячої або телячої шкіри. Першу таку книжку зробили в Малій Азії в стародавньому місті Пергамі в 2 тисячолітті до н. е. Через те матеріал зі шкіри і назвали пергаментом. Але ці книжки були дуже дорогі. На виготовлення однієї книжки йшло шкіри із цілої череди телят.

Пергаментні сувої у шкіряних футлярах

V група. Берестяні грамоти

Народи, які населяли північ нашої країни, писали на бересті — на верхньому шарі березової кори. Берестяні грамоти збереглися погано, тож під час археологічних розкопок трапляються рідко. Писали і в Україні на пергаменті, який завозився спочатку з грецьких земель, потім його навчилися робити й у нас.

Берестяна грамота

V група. Рукописні книги

Допитливий розум людини винайшов папір. Уперше цей матеріал для письма використали китайці. Це було велике відкриття. З появою паперу стала швидко рости кількість книжок. Спочатку книжки писали вручну — рукописні книжки.

На Русі перші книжки писали монахи в монастирях та соборах. Потім почали відокремлюватися групи ремісників, які займалися книжною справою. У Київській Русі книжки були дуже дорогими. Написану книжку переплітали, палітурку оздоблювали коштовним

камінням, золотом, сріблом.

VI група. Друковані книги

У середині XV століття в Німеччині запрацював перший у Європі друкарський станок — верстат майстра Йогана Гуттенберга.

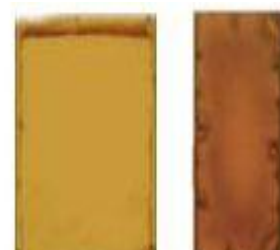

Відтоді друкарні з'являються у різних містах і країнах. З'явилися друковані книжки, якими ми користуємося зараз.

2. Практичне заняття «Упізнай книгу за малюнком».

Щойно ми перегорнули лише кілька сторінок з історії появи книжки. Ясна річ, що розповідь наша неповна, бо це привід для окремої розмови. Ми з'ясували, що книжки були вже у стародавні часи і кількість їх з кожною епохою збільшувалась.

А зараз я пропоную виконати перше практичне завдання.

Перед вами — низка малюнків, на яких зображено книжки. Ви повинні уважно розглянути їх і визначити, до якого виду їх можна віднести: до кам'яних книжок, глиняних книжок, берестяних грамот, паперових книжок.

3. Розповідь з елементами бесіди.

- Як ви гадаєте, чи потрібно було вести облік книжок у бібліотеках і навіщо?

Із плином часу людство поступово накопичувало кількість носіїв інформації. Складання списків стало недоцільним, адже деякі з них налічували кілька десятків томів. Так виникла потреба замінити списки картковими каталогами, де дані про книжку заносилися на окрему картку.

- Що ж таке каталог?

КАТАЛОГ — це укладений у певному порядку перелік будь-яких однорідних предметів.

Основний вид каталогів, яким користуються бібліотекарі всіх бібліотек — картковий, який з'явився на початку XIX ст.

Каталожні картки розташовуються в каталожних ящиках, які містяться в каталожних шафах.

У нашій сільській бібліотеці каталог розміщений у 2-х каталожних шафах, але є бібліотеки, де каталоги займають цілі зали.

4. Вправа «Порівняй і зроби висновок».

Порівняйте каталоги двох бібліотек і дайте відповідь на запитання: від чого залежить розмір каталогів?

(Діти працюють і доходять висновку: що більший фонд, то більший каталог.)

5. Робота з каталожними картками.

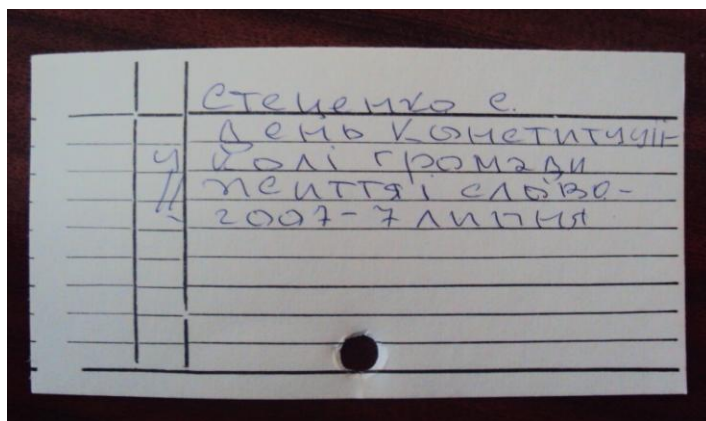
1). Вправа «Подивись і розкажи».

Розгляньте модель каталожної картки. Прочитайте епіграф до моделі каталожної картки, сформулюйте основну думку епіграфу. (Каталожна картка містить відомості про книжку, яка є у фонді бібліотеки.)

2). Розповідь за зразком

Кожну книжку, яка надійшла до бібліотеки, описують у картці:

- ім'я автора;
- назва книжки;
- її тираж;
- рік видання;
- назва видавництва;
- місце, де вона була надрукована;
- кількість сторінок;

- ціна;
- автор передмови;
- вітчизняна книжка чи перекладена, і хто її перекладав;
- іноді на картці є короткі відомості про зміст книжки (анотація) тощо.

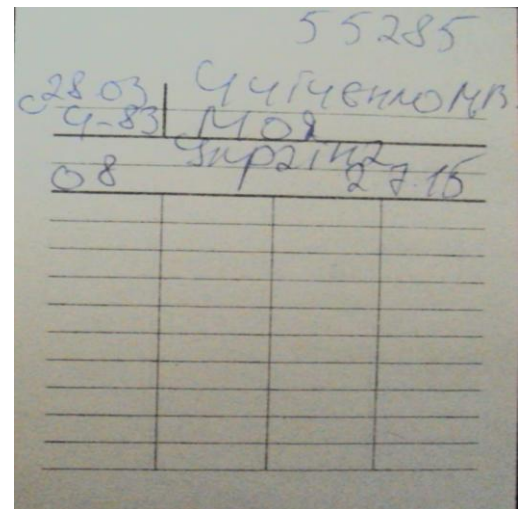
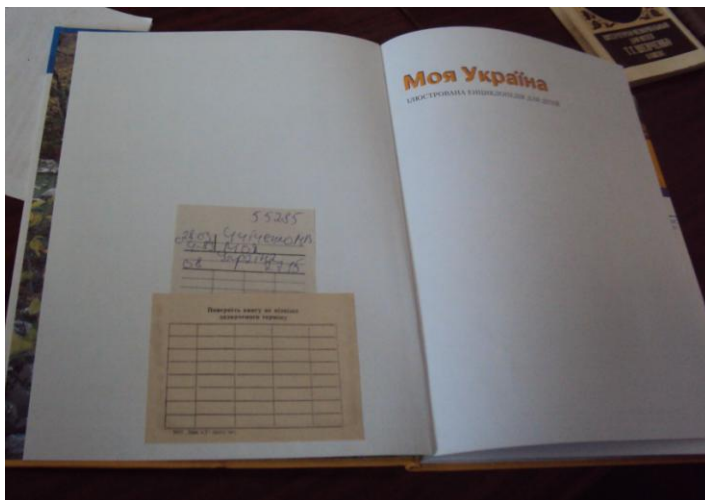
У лівому нижньому кутку розміщений так званий шифр книжки, під яким вона розміщується на книжковій полиці.

Шифр складається з розділу, в якому книжку треба знайти на полиці. Книжки на полицях розставлені за розділами (темами). Отже, перша цифра шифру на картці означає її місце на стелажі, останні цифри та літери позначають підрозділи (як у каталозі).

Авторський знак. Перша літера — початкова літера прізвища автора книжки, а якщо його нема — початкова літера назви книжки. Цифра означає позицію автора в алфавітному ряді.

3). Вправа «Розкажи про книгу за описом».

Розгляньте картку на слайді. Що можна сказати про книжку, на яку складено цей опис?

4). Вправа «Знайди пропущений елемент».

Перед вами три описи книжок на каталожних картках. Знайдіть пропущений елемент в описі книжки на каталожній картці, без якого годі знайти книжку у фонді.

Отже, працюючи у великих бібліотеках, необхідно вміти зробити замовлення на книжку. Адже коли ви завдяки каталогу знайдете необхідну літературу, картку з ящика виймати не можна. Треба перенести її дані до бланку замовлення. Таким чином, ми вже з'ясували, що таке каталог, його роль у бібліотеках і чому необхідно вміти ним користуватися.

6. Робота з поетичним твором.

Пропоную вибрати із вірша О.М. Пестрікової рядки, що підкреслюють роль каталогу в бібліотеках.

В бібліотеках так багато книг,
Усіх не можна прочитати,
Треба вміти серед них
Необхідні вибирати.
Вміння це прийде до тебе,
Якщо визнаєш ти секрет —
Лоцман всіх морів книжкових
Поведе тебе вперед.
Лоцман зветься каталог,

Знає все тут назубок,
Перелічить він всі книги
З допомогою карток.

7. Робота з картотекою.

Зі словом «каталог» поряд стоїть слово «картотека», яке доповнює каталоги і багато важить в орієнтуванні книгокористувачів у інформаційному просторі. У газетах та журналах публікується інформація про події в політичному житті, про нові досягнення науки, техніки, тобто преса висвітлює всі сторони нашого суспільства. У бібліотеках фонд періодичних видань повинен відокремлюватися від основного. Газети в основному залі зберігаються два роки, журнали — п'ять. Потім газети і журнали зберігаються в книгосховищах. Тоді вже бібліотекар працює з бланками-замовленнями на потрібну статтю, шукає її в книгосховищі і видає читачеві.

- Як знайти газетну статтю, опубліковану півроку тому?
- Як дізнатися, у якому журналі було надруковано статтю, що вас цікавить?

Треба звернутися до карток.

Картотека — це систематизоване зібрання карток, що містять дані довідкового чи іншого характеру.

Розглянемо модель картки картотеки.

Як бачите, на перше місце виноситься автор та назва статті, а потім зазначається адреса статті, тобто назва періодичного видання, рік видання, номер, сторінка.

Кожна актуальна стаття, яка потрібна в навчально-виховному процесі на сучасному етапі, описується бібліотекарем і заноситься до картотеки. Кожна назва статті може доповнити список літератури, сприяти докладнішому висвітленню теми, яка вас цікавить.

8. Вправа «Порівняй і розкажи».

Учні порівнюють картки каталогів та карток.

9. Гра «Хто швидше».

Назвати головні елементи карток каталогу та картотеки періодичних видань, які призначені для швидкого пошуку носія інформації у фонді.

III. Підсумок заняття.

Вправа «Піраміда почуттів»

Учні по черзі виходять на середині класу і, простягаючи руку вперед, повідомляють про те, що вони дізналися, зрозуміли, відчули, відкрили для себе. Кожен наступний учень кладе свої руку наверх рук присутніх. Так утворюється «піраміда» почуттів.